

*Memoria
ancoapelui
nostru*

ALEXANDRU SAFRAN

Expulzarea

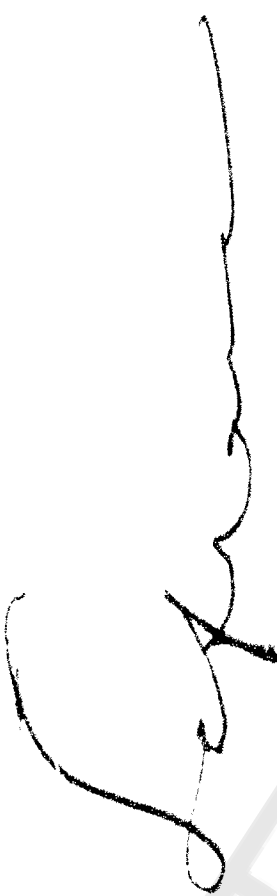

În decembrie 1947 au avut loc discuții între membrii Comitetului evreiesc democratic – Yevsectia – și mai multe personalități ale guvernului, printre care Gheorghe Gheorghiu-Dej, asupra modalităților de a mă alunga din postul meu de mare rabin și decizia finală de a mă izgoni din țară împreună cu familia mea. În 22 decembrie Lieblich s-a prezentat la domiciliul meu pentru a mă informa că ve trebui să plecăm toți patru chiar în aceea zi. Era ora 11 dimineața și fiica mea Esther era încă la școală. Tonul era fără replică și totuși i-am spus lui Lieblich:

„Știți fără îndoială că acum aproape o sută de ani, un alt rabin, Rabbi Malbin, a fost alungat din București. Dacă este să ne luăm după tradiție, evreii care au provocat plecarea sa au avut toți parte de un sfârșit nenorocit. Mă rog lui Dumnezeu să vă ferească de ce au pățit ei”.

Făcusem aceeași remarcă lui Gingold, secretarul general al Centrului evreiesc, când m-a forțat să-mi părăsesc casa și a pus stăpânire pe biroul meu. Lieblich izbucni în râs, cum numai un ateu care-și bate joc de un evreu religios poate să o facă. Dar numai peste câteva secunde foța i s-a înăsprit din nou. Voi afla despre arestarea sa la puțin timp după sosirea mea la Geneva. Acest lucru m-a întristat, fiindcă – evident – nu-i doream nici un rău.

Dar în același timp în care îmi ordona să iau imediat trenul pentru a trece frontiera, îmi întindea să semnez o hârtie, conform căreia declarăm că plec în Israel! Am înțeles că în felul acesta vroia să prevină zvonurile după care nu aș fi părăsit țara de bunăvoie. Câteva luni după aceea am primit la Geneva vizita inopinată a lui Wilhelm Fischer care mă ruga, ca o favoare personală, să binevoiesc a recunoaște oficial și în scris că mi-am părăsit de bunăvoie postul de mare rabin. Ceea ce am refuzat să fac. Presupun

că obținerea vizei sale de ieșire din țară era legată de promisiunea de a mă face să semnez acest document. A revenit de mai multe ori la atac, dar nu mi-am schimbat părerea. Mă simțeam totuși legat de Comunitatea din România.

Ca să revenim la Sandu Lieblich, am simțit în acea zi că dacă nu executam imediat ordinele sale, riscam să fim arestați și deportați. Mi-am prevenit membrii familiei, care au venit în mare grabă la noi – unde, după cum se poate imagina, atmosfera era foarte grea. Nimeni nu avea nici o idee despre ceea ce ne aștepta. Tatăl soției mele, venerabilul Jacob Reinharz, să-i fie memoria binecuvântată, plângea, plângea... Aveam inima sfărâmată. Pentru a încerca să ne încurajeze, ne spunea să sperăm că cel puțin ne vom salva viața...

Esther a venit de la școală la amiază. Avi, fiul nostru, avea abia 2 ani. Nu aveam timp să luăm măcar strictul necesar pentru un copil atât de mic. Totul a trebuit improvizat. La ora 2 eram deja în gară, fără să cunoaștem destinația. Aveam încă pașaportul oficial pe care mi-l înmânase Bodnăraș personal sub auspiciile Consiliului de Miniștri și care mai era valabil. Cum nu știam ce s-ar putea întâmpla la frontieră, sora soției mele, Deborah Reinharz, ne-a însoțit. Dacă am fi fost arestați, Sarah și cu mine, sau deportați, cumnata mea putea să ia copiii cu ea. Eram îngroziți la ideea de a-i trimite – Dumnezeu să-i păzească – într-un orfelinat de stat sau în alt loc necunoscut.

Am realizat bine că amenințările lui Lieblich trebuiau luate foarte în serios. Comuniștii vroiau o plecare precipitată, ca să evite explozia unor tulburări în populația evreiască, care îmi era profund atașată. Trebuie să ne amintim că în momentul expulzării mele se decidea sau se pregătea abdicarea regelui. Ea va avea loc doar câteva zile mai târziu. Se „epura” țara de elementele etichetate regaliste sau reacționare. Cum se știa că Palatul manifestase totdeauna încredere față de mine, nu se poate ca între cele două „plecări” să fie o simplă coincidență.

Am ajuns la granița ungurească. Atmosfera era încordată. Ne-au izolat câteva ore. Nu excludeam posibilitatea unui plan machiavelic al Comitetului, după care ne-ar fi arestat departe de București, sub pretextul că încercam să plecăm ilegal în străinătate. După care ne-ar fi expediat oriunde. Acest lucru nu ar fi fost deloc imposibil. Membrii poliției de frontieră ne-au spus, până la urmă, că nu știau ce să facă cu noi. După o lungă așteptare au primit ordinul să ne lase să părăsim țara.

Cum s-a putut produce această „minune”? Pentru a răspunde la această întrebare tulburătoare voi spune că, de la instalarea regimului comunist, Emil Bodnăraș s-a purtat totdeauna cavalereste

în ceea ce mă privește. După cum am mai spus, el mi-a obținut și apoi prelungit pașaportul. Sunt convins că, fără să se opună destituirii mele din postul de mare rabin, el mi-a împiedicat arestarea, judecarea, deportarea sau dispariția pur și simplu. Sunt aproape sigur că, în timp ce noi așteptam la frontieră, a dat ordinul să fim lăsați să plecăm. Un asemenea ordin, privind o personalitate atât de cunoscută ca marele rabin, nu putea să vină – și încă atât de repede – decât de la un om având în mâinile sale puterea supremă în tot ce privea securitatea statului. Nu exclud nici că a făcut-o cu acordul lui Groza – de care nu avea neapărat nevoie, dar poate că era în interesul lui ca Groza să știe că el, Bodnăraș, mi-a salvat viața.

Comitetul și autoritățile comuniste mă persecutaseră, mă alungaseră din postul meu și din țară, iar el nu putea face nimic, știind că sub noul regim nu voi mai rămâne mare rabin. Da, ideea expulzării mele venea probabil de la Bodnăraș.

Am trecut deci granița, pentru a ajunge la Budapesta fără un ban, fără nimic. Coborând din tren, nu știam, soția mea și cu mine, unde să obținem minimum necesar pentru copii, nici cum să ajungem în oraș, fiindcă ne lipseau chiar și banii pentru tramvai. Din nou s-a produs o minune.

Am întâlnit în gară un evreu român, Isaac Feldstein, care făcuse parte din Comisia de ajutorare a deportaților din Transnistria pe care o prezidam. Nevasta sa lucrase cu Sarah pentru orfani. Stupefiat și tulburat de starea de lipsuri în care ne găseam, i-a prevenit imediat pe alți evrei și centrul comunitar din Budapesta. Ni s-a procurat cu ce să hrănim copiii și bilete pentru Praga.

Odată ajunși acolo, am intrat în contact cu biroul ceh al Congresului mondial evreiesc. Responsabilul acestuia ne-a rezervat o cameră la hotel și locuri în avionul pentru Paris. Dar era iarnă, puternice furtuni de zăpadă perturbau considerabil traficul aerian. Mai multe zboruri fuseseră amânate sau întârziate din cauza accidentelor. Dar noi vroiam să părăsim cât mai repede Praga deoarece, chiar dacă Cehoslovacia rămânea încă mai mult sau mai puțin liberă, nu puteam fi siguri că de la București nu ar fi venit ordine care să ne privească.

În ziua plecării continua să ningă și am fost preveniți că voiajul la Paris ar fi putut comporta anumite riscuri. N-am îndrăznit totuși să ne întoarcem în oraș și, în ciuda condițiilor atmosferice foarte nesigure, am decis că vom lua primul zbor posibil.

Voiajul a fost penibil, mai ales pentru copii, dar, cu ajutorul lui Dumnezeu, am ajuns sănătoși la Paris. Aici ne-am dus direct la hotelul Royal-Monceau, pe care-l cunoșteam și unde mă cunoșteau de la Conferința pentru Pace. Soția mea a luat imediat contact cu

Memoria aproapelui nostru

Memoria aproapelui nostru

Memoria aproapelui nostru

Memoria aproapelui nostru

Moses Beckelman, care succedase lui Joseph Schwartz la conducerea biroului francez al JOINT-ului și l-a rugat să ne procure bilete de avion pentru Israel. Ne-a refuzat.

A refuzat pur și simplu să ne dea fondurile necesare. Nu-i reproșez nimic. Subliniez numai slăbiciunea spiritului omenesc. Beckelman știa foarte bine că cel ce-i cerea această favoare fusese cu câteva zile mai înainte încă marele rabin al României și cu câteva luni mai înainte unul din cei care făcuseră din campania JOINT-ului în America un mare succes. „*Dar Marele paharnic nu-și mai amintea de Joseph. Îl uitase.*”

Se povestește că Rabbi Eliahu, Gaon al Vilnei, s-a îmbrăcat odată ca un evreu sărac și s-a dus departe de orașul său. Vroia să vadă cum este tratat un evreu rătăcitor nefericit. Și a cunoscut toate lipsurile și umilințele imaginabile.

După refuzul lui Beckelman ne-am gândit la Geneva, un oraș în care evreii m-au primit întotdeauna cu mare simpatie. Providența ne-a pregătit un refugiu în această metropolă a păcii, care se mândrește pe bună dreptate că a oferit adăpost la atâtea persoane în decursul bogatei sale istorii.

Totuși, realitatea era aici brutală, imposibil de ignorat. Eram încă la Paris, la hotel Royal-Monceau, când în seara de 30 decembrie 1947 noutatea a explodat la radio: Regele Mihai al României fusese forțat să abdice. Ne-am privit, soția mea și cu mine, gândindu-ne ce s-ar fi putut întâmpla dacă am mai fi fost în București, unde se cunoștea bine simpatia regelui și reginei mamă față de noi. Înțelegeam că expulzarea noastră constituise o verigă într-un lanț de evenimente. Și de ce, de mai multe săptămâni, partizani credincioși ai regelui erau alungați unii după alții din posturile lor. Se prepara astfel plecarea regelui. Când am citit în presa franceză relatarea abdicării, a circumstanțelor în care a avut loc, am găsit o oarecare asemănare între „rațiunile” care o „justificau” și cele care justificau „demiterea” mea. Iată ce spunea un articol din *France-Soir*:

„Regele Mihai al României a abdicat. Va trebui să alegă între onoare și coroană”, scria acum câteva săptămâni un observator politic avizat. Regele a făcut alegerea. Lupta cu minoritatea comunistă a început duminică 12 octombrie. În acea zi i s-a remis textul a două discursuri, pe care trebuia să le țină, unul pe 14 octombrie seara, la sfârșitul sesiunii extraordinare a Parlamentului, altul pe 15, la deschiderea sesiunii ordinare. Regele a refuzat să aprobe aceste discursuri, care anunțau, de exemplu, instaurarea unei justiții populare și nu menționau decât Rusia ca mare putere. Totul a fost pregătit de către Ana Pauker și secretarul de stat la

Președinția Consiliului, Bodnăraș, cele două personalități care guvernează de fapt România. Președintele Consiliului, Groza, a încercat să negocieze cu ei, dar în zadar. S-au arătat inflexibili. Au spus totuși că, dacă regele se va conforma dorinței lor, vor aplica lui Maniu o pedeapsă mai ușoară, procesul fiind în curs...”

La puțin timp după aceea, a avut loc moartea patriarhului Nicodim, o moarte care nu părea tocmai „naturală”. Mi s-a povestit înainte de expulzarea mea că, fiind foarte devotat familiei regale, ar fi refuzat să participe la un fel de Consiliu sortit să funcționeze după abdicare pentru a asigura o tranziție fără zguduiri între monarhie și republică. Predecesorul său, patriarhul Miron Cristea, fusese membru al unui Consiliu de regență instituit după plecarea regelui Carol. Succesorul patriarhului Nicodim, Justinian Marina, și-a manifestat imediat simpatia pentru comuniști și noul regim a făcut din el un personaj de rang foarte înalt.

De îndată ce am aflat că Liebllich nu mai era printre diriguitorii Federației i-am trimis acesteia o telegramă – ca și scrisori recomandate principalelor comunități evreiești din România – pentru a preciza că vroiam să rămân în contact cu toți responsabilii noștri. Dar peste tot domnea o mentalitate totalitară și nu am primit nici un răspuns la mesajele mele. Recent, la Tel Aviv, unde mă găseam pentru comemorarea morții fratelui meu, Rabbi Menahem Șafran, fost rabin la Ploiești, cineva mi-a spus că Rabbi Zalman de la Galați citise la vremea respectivă scrisoarea mea în fața Comunității. Nu am avut totuși nici un ecou direct. Numai liniște.

Sub cortul Torah-ei

Comunitatea evreiască din Geneva ne-a adoptat și a făcut tot ce-a putut pentru a ne ușura dificila noastră readaptare spirituală și emoțională. Până astăzi n-am încetat să păstrez un sentiment de recunoștință pentru toți cei care, cunoscând starea de spirit în care mă găseam atunci, m-au înconjurat cu atâta dragoste și mi-au permis să mă consacru cu totul idealului transmis de către tatăl meu: studiul Torabei.

La sosirea noastră în Elveția l-am rugat pe Armand Brunshwig să nu anunte oficial instalarea mea în postul de mare rabin, deoarece mă simteam încă prea atașat de România. Acolo, puțin timp după plecarea mea, Moses Rosen începuse să facă figură de mare rabin *de facto*. Astfel încât la reuniunea Congresului mondial evreiesc, care a avut loc la Montreux în iunie 1948, a venit însoțit de secretarul general al Comitetului evreiesc democratic, Bercu Feldman, Leibovici-Șerban, secretar general al FJCU, și Bacalu, colaboratorul său. Am asistat la ședința de deschidere, ca și Filderman, care reușise să fugă din România și venise să-mi facă o vizită la Geneva, unde

Memoria aproapelui nostru

am oferit o recepție în onoarea sa. Așezați într-un colț din marea sală, ignorați de toți, am avut răgazul să observăm cum Nahum Goldman primea cu mari manifestări de prietenie delegația română, inaugurând astfel public deschiderea sa politică spre Uniunea Sovietică și sateliții săi. Spera în reciprocitate și că va fi invitat apoi de către toate notabilitățile țărilor comuniste. Totodată notam că sovieticii nu erau prezenți acolo.

Memoria aproapelui nostru

Contemplând scena, Filderman făcu cu amărăciune remarcă: „Vedeți, domnule mare rabin, cine este obiectul întregii atenții a dr. Goldman: atât Moses Rosen, cât și Bercu Feldman, în timp ce dumneavoastră și cu mine suntem ignorați!”. I-am răspuns că asta nu făcea decât să reflecteze ceea ce se numește de obicei „oportunism politic” și „interese politice superioare”. Acești organizatori, care în ziua aceea nu ne mai băgau în seamă, erau aceiași care, prin scrisori, telegrame și apeluri telefonice insistaseră atât ca să vin să onorez prin prezența mea ceremonia celei de a zecea aniversări a Congresului mondial evreiesc de la Paris cât și să iau cuvântul. Și se arătasera atât de fericiți când am acceptat... Dar, desigur, totul se schimbă în funcție de circumstanțe. Și astăzi pot să spun că, doar cu câțiva ani mai târziu, Nahum Goldman nu ar fi ezitat să califice prezența mea la o manifestare sau alta organizată la Geneva ca o „onoare excepțională”. Și ar lăuda la superlativ cărțile mele.

Memoria aproapelui nostru

Pentru a reveni la acea zi din iunie 1948, noi, Filderman și cu mine, eram foarte triști. Armand Brunschwig, un om de suflot, a observat acest lucru. Ne-a convins să nu rămânem până la sfârșitul reuniunii și s-a oferit să ne conducă înapoi la Geneva cu mașina sa. Pe drum a încercat să ne distreze laudând frumusețea peisajului, dar noi eram prea absorbiți de gândurile noastre sumbre pentru a-l asculta cu adevărat. Soarta deplorabilă a fraților noștri din România ne întrista profund. Știam că încă la 4 iunie profesorul Popper, numit de guvern președintele comisiei interimare a Federației, publicase la București – evident, sub presiunea Comitetului democratic evreiesc – un comunicat afirmând că eu nu aveam „nici un drept de a mă exprima în numele evreilor din România” și că „părăsisem țara fără autorizație” – ca și cum un stat comunist totalitar putea fi părăsit fără autorizație! Se preciza apoi că în 16 iunie se va ține o adunare la care se va alege marele rabin al Republicii Populare Române. Acest sinistru simulacru a avut loc sub tirania Comitetului democratic evreiesc și a poliției politice. Natural, a fost ales Moses Rosen, care a preluat oficial funcțiile sale în 20 iunie (1948).

Memoria aproapelui nostru

În această carte nu am relatat decât o parte a evenimentelor teribile trăite de evreii din România în cursul ultimului război mondial

și imediat după. Dacă aș fi povestit tot ceea ce am îndurat în acești ani îngrozitori – frământările, luptele dramatice, încercările atât de grele prin care am trecut, n-aș fi avut destulă hârtie, cum spun înțelepții noștri. De asemenea, nu pot să expun toate deciziile atât de grave, pe care eu și colegii mei a trebuit să le luăm, nici toate minunile care s-au petrecut. Îmi amintesc nenumăratele nopți albe, când stăteam la biroul meu până în zori, căutând cu teamă să fac față evenimentelor, în timp ce soția mea îmi aducea o ceașcă de cafea după alta ca să rămân treaz... În tot timpul acestei lupte împotriva unor inamici atât de puternici față de noi, curajul nostru era susținut de conștiința că destinul nostru era pecetluit – fără să uităm totuși niciodată că „pentru Dumnezeu nostru nimic nu este imposibil” și că ajutorul său putea oricând să ne salveze. Și în aceste situații disperate, numite în filosofie „situații limită”, noi nu interveneam decât cu un scrupulos amestec de gândire și improvizație, uneori în pofida oricărei judecăți raționale sau a bunului simț comun. Deoarece nu mai aveam nimic de pierdut, fiindcă din punct de vedere „rațional” sau „realist” eram pierduți. În astfel de cazuri îți poți permite să încerci orice, chiar ceea ce ar părea anormal în timpuri normale.

În același timp, populația evreiască epuizată, persecutată, sărăcită, disperată, nesciind niciodată ce va aduce ziua de mâine, nu a încetat să manifeste marea sa vitalitate religioasă, surprinzătoarea sa creativitate. Mulțimi se înghesuiau în sinagogi asistând la conferințe, la cursuri, creând o vastă rețea de școli pentru elevii din primul și cel de-al doilea ciclu. Spiritul lui Israel, spiritul Torah-ei nu cedează, nu poate să fie învins chiar când sufletul este rănit și corpul maltratat. Și evreii din România ieșiră din teroarea nazistă ca „o buturugă smulsă flăcărilor”, arși, mutilați, dar îndreptați spre un nou țel. După ce au mai trebuit să înfrunte stăpânirea comunistă asupra țării, un mare număr au ajuns în Israel... Întregind, foarte numeroși, alyă lor, au contribuit din plin la renașterea națiunii evreiești. Sunt de fapt acolo mai bine de patru sute de mii și contează astăzi printre elementele cele mai active, cele mai creative din Israel.

De fapt sunt ultimul supraviețuitor dintre conducătorii Comunității evreiești din România, care în timpul teribilelor persecuții au acționat având ca unic sprijin credința lor în Dumnezeu lui Israel și în eternitatea poporului lui Israel. Wilhelm Filderman, A.L. Zissu, Mișu Benvenisti sunt morți.

În toți acești ani tumultuoși ne-am păstrat credința în aceste timpuri mesianice anunțate de către profeți...

Traducere de Nicolae ROBĂNESCU

Din volumul *Un tison arraché aux flammes*, Editura Stock, Israel, 1989